

Kmetijske in rokodelske novize.

Na svetlobo dane od z. k. kmetijske drushbe.

N: 22.

V frédo 29. Velikitravna.

1844.

Te novize pridejo vsako frédo na dvéh zhetertnih listih v Ljubljani na svetlo. Plazhujejo se v pisarnizi z. k. kmetijske drushbe v hišni 195 v Šalendrovi ulizi bliso Brega; sa Ljubljano in sa tiste, ki jih ne dobivajo po pošthi, sa zelo leto s 2 fl., — sa pol leta s 1 fl.; prejemljejo se pa pri natifikovavzu na Bregu Nr. 190. Po pošthi veljajo sa zelo leto 2 fl. 30 kr., — sa pol leta 1 fl. 15 kr. Po vsih z. k. pošthah se snajo dobiti.

Kratka molitvica.

(Poleg Čelakovskiga.)

Gospod Bog! obvari
Sétvice košate;
K žetvi obilni stvari
Njim klasičke zlate.

Dom nam zléga brani,
Hud'ga ognja sténe;
Dolge véke ohrani
Vérne vse Slovene!

S.

Perporozhenje zhbelařtva.

Rasun jefenskiga sdrushenja, ktéro je bilo v novizah Nr. 7 perviga tezhája popisano, tiřtim, kteri urno spomlad gošte zbbele imeti, in sgo-daj roje dobiti hozhejo, she dve skufhnje perporozhim:

1. Poreshi obilno fatjé. Kakor vertnar, kterimu se vejize smilijo, nikdar lepiga drévja sredil ne bo; ravno taka je tudi per zhbelař. Pogosto se pertoshijo zhbelařji, de se zhervi v fatjú saredijo, in de jim tako imenovan volk pogazhe pripreshe; ali sami so si tega krivi, ker se jim je prevezh nōsha smililo. Spomlad torej, kadar vidish, de she zbbele pogosto na nogah nosijo, vřak panj po versti is zhbelařna vsemi, poloshi ga rahlo narobej (na herbet), vsemi spodno desko ali diljo prozh, ofnashi jo, in poreshi fatjé tako slo, de ga mozhnim zhbelař sa eno ped, bolj slabim pa komaj pol pedi puřish.

2. Pitaj zbbele s zhiřto řterdjó. Navada je, zhbelař smiraj le jemati, in nikoli nizh dati: sdaj pride řofednja po řterd sa sdravilo, sdaj jo hozhe imeti gospodinja sa boshizhne prasnike i. t. d. To řtori, de se zhbelařki s merlizhi polnijo, zhe flabo vreme pride, ker se ljudje s řterdjo nepřferbijo.

De se ti enaka ne sgođi, perhrani nekoliko fatjá, ktéro ima sadelano řterd; nareshi s ojřtrim nosham piřkerze, in puřti, de se zhiřta řterd na mlazhnim (ne vrozhim) kraju skupej řtezhe. Bres take řterdi, ktéra v lonzu okovarjena in s řvinřkim mehijem pokrita, defet let dōbra ořtane, ne sme nobeden zhbelař biti. — Med táko řterd vlij zheterti del vode, puřti obedvoje v kaki pořfōđi per ognju savreti, in daj zhbelař spomlad, kader valijo, in drugikrat v slabim vremenu. Nar loshej pitash v koritzu, v ktériga kake řlamize versheřh, de se zhbelaře ne vtopijo, na vezher in od sadej panja, de si rōparz ne privadiřh.

To je edini perpomozhek is slabih zhbelař dōbre narediti; zhe torej vidish, de ti kak panj flabéti sazhe, poreshi mu fatjé, pitaj ga s zhiřto řterdjó, pomanjšhaj mu prořtor s dilizo, de zbbele ne obúpajo, in ako le matizo imajo, she zhiřto ořlabljene bořh na noge řpravil.

Defiravno nam flabo vreme dořtikrat veřélje kalí, je vender zhbelařstvo prijetno délo in nedolřhen kratek zhař, pořéбно sa perletne ljudi. Na řtare dni, kader zřlovek sa vse veřélje tega

sveta omersne, najde fhe vender per zhbeldaku kratek zhaf! — Dostikrat fim vidil stariga fivzha, ktéri je po palizi do zhbeldaka perlesel, flifhal fim ga pertoshiti se s folsnimi ozhmi, de mu v starih dnéh vse narobej na svetu gré: sèt po svoji glavi gospodari, otrozi nevbogajo i. t. d., famo zhbeldize ga fhe rasveselijo, de posabi na krishe in tesháve. Viditi jih, kako se h roju perpravljajo, in kako ob ajdni pahhi teshko obloshe-nim luknja ali shrélo premajhno hodi, — misliti, de vfaka njemu nofi, — vse to storí, de starimu zhloveku, ako ga tudi she tesha lét k semlji vlezhe, vunder fhe v vesélju oshiví.

Pazh refnizhen je latínski pregovor, ktéri se po nafhim také glafi:

Zhefar okó ne vidi,
Serze ne sheli.

Ni mu skerb, lovfke pé lajati flifhati, tifi-mu, ktéri ni streliz, pa naj vstrelí le eniga sajza, sagotovim ga, de mu nobeni godzi tako po mi-flih sagodli ne bojo, kakor zhe pfi, sajza sbu-divfhi, hrup sashenejo. Enaka je tudi s zhbela-mi. Ni mi bilo mar sa nje, od daljezh fim se zhbeldaku vganil, dokler jih nisim sam imel; ali komaj fim fi jih omislil, in she mi nobena senza ni tako dopadla, kakor per zhbeldaku.

Satorej, prijatel, zhe hozhefh imeti nedolsh-no veselje in kraj, kjér bofh posabljivfhi teshav tega shivljenje dobre volje ostal — omifli si zhbele! Sa néke goldinarje, ktére dostikrat en vezhér sapravifh, lahko dva roja kupifh; in kader zhes tebe pridejo dnévi, v ktérik bofh s Modrim sdihnít mogel: „Gospod, ne dopá-dejo mi!“ — takrat se bofh spolnil per zhbeldaku fedijozh mojih besed in rekel bofh: „Snaj-dil fim ga sa kratek zhaf in vesélje!“ —

Notar.

Od navádnih napak pri mléku.

(Pogovor živinskiga zdravitelja (lékarja) z hišno gospodinjo.

(Na dalje.)

Zdravitelj. Druga napáka pri mléku, ki se večkrat primeri, je, če krava preveč vodéno mléko dáje, to je táko mléko, ki je prav rédko in višnjevkaste farbe, malo smetane dela in prav malo siroviga masla ali putra v sebi imá.

Mina. Zlasti po leti nam táko mléko večkrat nagája.

Zdrav. Tudi tega so razne reči krive. Táko mléko pride večidel od slabe ali spridene klaje, od gole slame, od močirne trave, i. t. d. torej se tó, kakor ste prav povédali, večkrat po leti pri zeleni ali frifni klaji ob dežévnim vremenu prav rádo zgodi. — Dostikrat je tega pa tudi oslabljen želódec kriv. — Stare krave, telice po pervim teletu, kakor tudi bolne krave pri in po vsaki hudi bolezni dajo po navadi bolj vodéno mléko, ali ga pa clo zgubé.

Tukaj se mora pred vsim nar pred zvediti, kaj je tega krivo, de se, če je mogoče, vzrok

odpravi, postavim spridena klaja. Slabotnim kravam naj se tečna piča dáje; stara in neozdravljiva živina naj se pa ob pravim času pobije ali zakóle. — Oslabljen želódec se z tém le ozdravi: Zmešajte štupe iz kolmeža, enciana (cviča) in solí od vsaciga 6 lotov in jo dvakrat ali trikrat na dan po dvé veliki žlici kravi z klajo vred dajte, ali pa se z polícám tople vode zmeša in živini v gobec vlije. Zraven tega se mora pa krava z dóbro in hladno pijačo preskerbeti in v suhim hlevu, kolikor je mogoče, imeti. Če je pa kaka bolezen tega kriva, se bo zopet mléko pobiljšalo, kakor hitro se bolezen odpravi.

Mina. Vidijo, to mi pri Njih nar bolj dopáde, de mi povsod lékarski prepis (recept) dajo, to je več vredno, kakor vse drugo.

Zdrav. Prepis pravih lékov ali zdravilov, ljuba moja, je rés poglavitna reč; tóde opomniti vas moram, zdravilam ne preveč záupati. Poisite pred vsim narprej vzroke bolezni, in perzadevajte si té nar pervič odkloniti in odpraviti. Potem še le zamorejo zdravila kaj pomagati. Če bi bil komu pezdér v okó padil, gotóvo najboljfi lék bi mu ne pomagal nič, dokler pezdér iz očesa ni. Ravno tako je tudi z vsako drugo bolézni; povsod se mora vzrok bolezni odpraviti; če pa to več mogoče ni, se mora saj skerbeti, de se vzrok zopet ne ponavlja. Grozno bo pa tisti goljfan, ki vseskozi le po čudnovitih štupah in družih skrivnih sdavilih poprašuje. Ne manjka se tudi taciéh ljudí nikjer, ki slepoto mnogih kmetovavcov k svojimu pridu obračajo, vsiga zlodja vkupéj zmešajo, in de bi svojo goljfijsko skrili, ga z ogljevím praham počernijo ali pa z ceglovo moko porudečijo; zraven tega se pomišljujejo in delajo, kakor de bi — Bog vé kaj — vedili, in preden se kdo previdi, je že opehárjen in goljfan. Kdor vam za bolno živino kako zdravilo ponudi, brez de bi bil bolezen spoznal in nje vzroke raziskoval, ne záupajte mu nič, on je le — slepár! To sim vam hotel memó gredé povédati. — Zdaj se bova pa kaj od druge napáke pri mléku pomenila, to je od grenkiga mléka.

Grenko mléko pride večidel od tod, če je krava kake grenke zeliša žerla, postavim: pelin, vratič (Reinfarren), grenko ali močirno dételo (Bitterklee), vsačno zéle ali štir (Bingelkraut), poljski mlečik (Gänsedestel), poljski ženof (Ackersenf) i. t. d.; po divjim česnu, lanjeni préši, plesni slami in nektérik družih zeliš pa mléko večkrat tudi smerdeti jame. Nar večkrat pa krave tačas grenko mléko dajo, kader imajo kako bolezen na jetrih, zlasti takrat, kader imajo zlatenco (Gelbsucht), od ktere mléko rumeno in od primešaniga žolča tudi grenko postane. Tukaj se pomága nar poprej, če se kravam dóbre in če je mogoče zelene klaje, in zdrave vode piti dáje; razun tega jim pa tudi nasledni lék pomága: Vzamite dva lota